

**Funded by
the European Union**

**РІВНЕНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Динамічні креативні індустрії:
Розкриття потенціалу економіки ЄС та виклики для України
Vibrant Creative Industries:**

Unveiling the Potential of the EU Economy and the Challenges for Ukraine
ERASMUS+ JEAN MONNET MODULE № 101172651 – VCIEU-CU – ERASMUS-JMO-2024-HEI-
TCH-RSCH

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ¹

Сергій ХОМИЧ

1. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ. ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД.

Економічне зростання у довгостроковій історичній перспективі є радше винятком, ніж правилом розвитку людства. Протягом приблизно 99% існування Homo sapiens економічна активність була обмежена низькою продуктивністю праці, а рівень життя більшості населення коливався поблизу межі фізичного виживання. Аграрні суспільства характеризувалися стагнаційною динамікою: будь-яке тимчасове зростання виробництва або доходів швидко нівелювалося демографічним зростанням, що відображає логіку мальтузіанської пастки.

У цьому контексті економічне зростання не може розглядатися як «природний стан» людського розвитку. Навпаки, воно є історичною аномалією, що виникла внаслідок глибоких структурних змін у способі виробництва, організації праці та використанні знань. Саме тому класичні теорії, зокрема мальтузіанська, тривалий час адекватно описували реальність економічного розвитку більшості суспільств.

Сучасне економічне зростання є відносно «молодим» феноменом в історичному масштабі – його активна фаза охоплює приблизно останні 200 років. Воно нерозривно пов'язане з індустріальною епохою, технологічним прогресом, накопиченням капіталу та зростанням продуктивності праці. Саме в цей період відбувається відхід від обмежень аграрної економіки та формуються передумови для переходу до економіки знань і креативних індустрій, де нематеріальні фактори розвитку починають відігравати дедалі важливішу роль.

Економічна нерівність в контексті економічного зростання. Економічне зростання є одним із базових показників економічного добробуту населення, оскільки воно відображає здатність економічних систем забезпечувати підвищення рівня життя у довгостроковій перспективі. За останні два століття світова економіка продемонструвала безпрецедентну

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (ЕАСЕА). Ні Європейський Союз, ні ЕАСЕА не можуть нести за них відповідальність.

динаміку: середні показники добробуту зросли в десятки разів порівняно з доіндустріальним періодом, що принципово відрізняє сучасну епоху від більшої частини історії людства.

Водночас результати цього зростання характеризуються надзвичайно високим рівнем нерівномірності. За сучасними оцінками, приблизно половина населення світу отримує сумарно менше 10% глобальних доходів та володіє менш ніж 2% світових активів, включаючи землю, нерухомість, фінансові ресурси та бізнес-капітал. Інша половина населення, з особливою концентрацією у верхньому 1%, акумулює переважну частину доходів і багатства у світовій економіці.

Особливо важливим є той факт, що економічна нерівність має виражений міжкраїнний характер. За наявними макроекономічними оцінками, 20% найбагатших країн світу приблизно у 30 разів перевищують за рівнем добробуту 20% найбідніших. При цьому це співвідношення залишається відносно стабільним у часі, що свідчить про відсутність повноцінної конвергенції між країнами з різним рівнем розвитку.

У результаті формується так званий ефект структурного розриву: економіки з нижчим рівнем доходів можуть демонструвати зростання у абсолютних показниках, проте не скорочують відставання від розвинених країн у відносному вимірі. Парадокс сучасного розвитку полягає в тому, що світова економіка загалом стає багатшою, ніж будь-коли раніше, однак вигоди від цього зростання концентруються у відносно вузькому колі країн і соціальних груп. Це перетворює економічну нерівність на системний виклик для довгострокової економічної стабільності та стійкості розвитку.

Важливість креативності та інтелекту. У контексті зростаючої економічної нерівності дедалі більшої актуальності набуває питання не лише масштабів зростання, а й його якісних характеристик. Традиційні моделі економічного розвитку, що спираються переважно на фізичний капітал, природні ресурси або ефект масштабу, часто відтворюють існуючі асиметрії та посилюють розрив між країнами і соціальними групами. За таких умов зростання валового продукту не обов'язково трансформується у ширший доступ до економічних можливостей.

Це зумовлює необхідність пошуку альтернативних джерел економічної динаміки, здатних забезпечити більш інклюзивний характер розвитку. Одним із таких джерел виступає креативна економіка, у межах якої ключовими факторами створення доданої вартості стають знання, інтелектуальний капітал, культурні ресурси та людська творчість. На відміну від індустріальних секторів, креативні індустрії менш залежні від масштабних матеріальних інвестицій і можуть формувати економічну активність навіть у середовищах з обмеженим доступом до традиційних факторів виробництва.

Таким чином, креативна економіка відкриває можливості для переосмислення траєкторій економічного зростання, зокрема в контексті скорочення структурних розривів і формування нових точок економічної мобільності. Перехід до моделей розвитку, орієнтованих на творчий та інтелектуальний потенціал, створює підґрунтя для більш рівномірного розподілу вигод від зростання та формування економіки, у якій інновації й культура стають не побічним продуктом розвитку, а його центральним елементом.

2. ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ (ВВП) ЯК ПОКАЗНИК РОСТУ.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є узагальнюючим макроекономічним показником, що відображає сукупну ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених у межах національної економіки протягом певного періоду часу, зазвичай року або кварталу. Він широко використовується як базовий індикатор економічної активності та масштабу виробництва в країні.

Водночас ВВП слід чітко відрізнити від валового національного продукту (ВНП). Принципова відмінність між цими показниками полягає у підході до визначення економічної належності виробництва. ВВП враховує всю економічну діяльність, здійснену на території країни, незалежно від резидентності виробників, тоді як ВНП охоплює виробництво, створене громадянами та національними компаніями країни, у тому числі за її межами. Таким чином, ВВП відображає територіальний, а ВНП – національний принцип обліку економічної активності.

Важливою методологічною особливістю ВВП є те, що він фіксує лише ринкові операції, пов'язані з грошовим обміном. Значна частина економічно корисної діяльності, яка здійснюється поза ринком, не включається до цього показника. Наприклад, приготування їжі в домашніх умовах або самостійний ремонт житла створюють корисність, але не супроводжуються ринковими транзакціями, а отже, не враховуються у ВВП. Натомість аналогічні послуги, надані через ринок – ресторанне обслуговування чи оплачуваний ремонт – безпосередньо збільшують обсяг ВВП.

Цей аспект має особливе значення для аналізу економік із нижчим рівнем доходів, де суттєва частка господарської діяльності здійснюється в неформальному або позаринковому секторі. Самозабезпечення продуктами харчування, виготовлення одягу для власних потреб чи взаємодопомога без грошової компенсації відіграють важливу роль у функціонуванні таких суспільств, однак залишаються поза межами офіційних макроекономічних показників.

Водночас розвиток цифрових технологій додатково ускладнює інтерпретацію ВВП як показника добробуту. Значна частина сучасного споживання пов'язана з безкоштовними цифровими сервісами та платформами, використання яких не передбачає прямого грошового обміну і, відповідно, не відображається у ВВП. Це означає, що спосіб використання часу та зміни у структурі споживання можуть суттєво впливати на вимірювані показники економічної активності, не завжди відображаючи реальні зміни у добробуті населення.

3. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: МОДЕЛЬ РОСТУ.

Економічне зростання визначається як стале збільшення обсягу виробництва товарів і послуг у національній економіці протягом певного періоду часу. Воно є одним із ключових макроекономічних показників, що використовується для оцінки динаміки економічного розвитку та потенціалу підвищення добробуту населення. Зростання обсягів виробництва означає розширення економічної активності, що, як правило, супроводжується створенням нових робочих місць, підвищенням доходів домогосподарств і розвитком інфраструктури.

У кількісному вимірі економічне зростання зазвичай оцінюється через приріст реального валового внутрішнього продукту, тобто показника, скоригованого на вплив інфляції. Для більш точного відображення змін у рівні життя населення широко застосовується показник реального ВВП на душу населення, який дозволяє враховувати демографічні зміни та оцінювати динаміку добробуту в індивідуальному вимірі, а не лише на рівні країни загалом.

Економічне зростання має довгостроковий характер і не оцінюється на основі короткострокових коливань. Аналіз цього процесу здійснюється переважно у середньо- та довгостроковій перспективі, що дає змогу виявити стійкі тенденції розвитку, а також відрізнити тимчасові зміни від структурних зрушень в економіці.

Водночас динаміка економічного зростання не є рівномірною. Ринкові економіки функціонують у межах економічних циклів, які включають фази піднесення та спаду економічної активності. Періоди економічного підйому змінюються рецесіями, після яких знову можливе відновлення зростання. Такі циклічні коливання є притаманною рисою ринкової системи і не заперечують довгострокової тенденції розвитку.

Для аналітичних і порівняльних цілей економічне зростання найчастіше подається у вигляді річних темпів приросту реального ВВП, виражених у відсотках. Цей показник дозволяє наочно оцінити, наскільки збільшився обсяг виробництва в економіці за певний період порівняно з попереднім.

Модель економічного зростання Солоу є однією з фундаментальних теоретичних основ сучасної макроекономіки та широко використовується для пояснення довгострокової динаміки економічного розвитку країн. У межах цієї моделі економічне зростання розглядається як результат взаємодії трьох ключових факторів: нагромадження фізичного капіталу, зростання трудових ресурсів та технічного прогресу.

Центральною ідеєю моделі Солоу є те, що накопичення капіталу саме по собі не може забезпечити нескінченне зростання доходів на душу населення. У міру зростання обсягу капіталу діє закон спадної граничної продуктивності: кожна додаткова одиниця капіталу приносить дедалі менший приріст випуску. Внаслідок цього економіка з часом наближається до так званого стаціонарного стану, у якому подальше зростання виробництва на одну особу припиняється, якщо не відбувається технологічних змін.

У межах моделі довгострокове економічне зростання на душу населення пояснюється виключно екзогенним технічним прогресом, тобто підвищенням ефективності використання праці та капіталу, яке не пояснюється внутрішніми механізмами моделі. Саме технологічний прогрес дозволяє економіці виходити за межі обмежень, накладених спадною віддачею від капіталу, та забезпечувати стале підвищення рівня життя.

Важливим наслідком моделі Солоу є передбачення умовної конвергенції: країни з нижчим початковим рівнем доходу за інших рівних умов можуть зростати швидше, ніж багаті економіки, поступово скорочуючи розрив у добробуті. Проте на практиці ця конвергенція залежить від структурних параметрів економіки, зокрема норми заощаджень, темпів зростання населення, рівня освіти та доступу до технологій, що пояснює збереження значних міжкраїнних відмінностей у доходах.

Модель Солоу має ключове значення для аналізу сучасних економік, оскільки вона чітко демонструє обмеженість зростання, заснованого виключно на нарощуванні матеріальних ресурсів. Це створює теоретичне підґрунтя для переходу до ширшого розуміння факторів розвитку, зокрема ролі знань, людського капіталу, інновацій та нематеріальних активів, які стають визначальними в умовах економіки знань і креативних індустрій.

Фактори росту. Економічне зростання є результатом взаємодії низки базових детермінант, які формують виробничий потенціал країни та визначають її довгострокову

траєкторію розвитку. Традиційно до таких детермінант належать природні ресурси, капітал, трудові ресурси, технологічний рівень, державна політика та інституційне середовище.

Наявність і ефективне використання природних ресурсів, зокрема корисних копалин, земельних і водних ресурсів, історично відігравали важливу роль у формуванні економічної спеціалізації та початкових переваг окремих країн. Проте самі по собі ресурси не гарантують сталого зростання без відповідних інституцій та інвестиційних механізмів. Капітал, у формі інвестицій у виробниче обладнання, будівлі та інфраструктуру, є ключовим фактором розширення виробничих можливостей, однак його вплив обмежується законом спадної віддачі, якщо не супроводжується технологічними змінами.

Важливу роль у процесі зростання відіграють трудові ресурси, що включають не лише чисельність населення, а й рівень освіти, кваліфікації та професійної підготовки. Саме якість людського капіталу визначає здатність економіки адаптуватися до структурних змін, освоювати нові технології та створювати додану вартість у більш складних секторах.

Ключовим чинником довгострокового економічного зростання виступає технологічний прогрес, який охоплює інновації, підвищення продуктивності праці, появу нових секторів і ринків. Технологічний розвиток дозволяє долати обмеження, пов'язані з ресурсами та капіталом, і є основним джерелом зростання доходів на душу населення.

Не менш важливою є роль державної політики, яка через систему економічного регулювання, податкову політику та підтримку підприємницької діяльності впливає на стимули до інвестування та інновацій. У свою чергу, інституційне середовище – правила гри в економіці, рівень конкуренції, захист прав власності та ефективність політичної системи – створює рамкові умови, в яких реалізуються всі інші детермінанти зростання. Саме якість інститутів значною мірою визначає, чи трансформуються наявні ресурси у стале економічне зростання.

4. КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИНАМІКА.

Креативна економіка охоплює види економічної діяльності, у межах яких ключовим джерелом створення доданої вартості є інтелектуальний, творчий та культурний капітал. Вона включає процеси створення, виробництва та розповсюдження товарів і послуг, заснованих на використанні знань, ідей, символічного змісту та творчих здібностей, а не лише матеріальних ресурсів. На відміну від традиційних секторів, креативна економіка характеризується високою часткою нематеріальних активів і значною роллю людського капіталу.

За оцінками міжнародних організацій, частка креативної економіки у валовому внутрішньому продукті різних країн коливається в межах 0,5–12,5%, що свідчить про суттєву варіативність її ролі залежно від рівня розвитку економіки, інституційного середовища та структури попиту. У глобальному вимірі внесок креативних індустрій у світовий ВВП оцінюється приблизно у 3%. Водночас цей сектор демонструє високі темпи зростання: у період 2000–2019 років середньорічні темпи розвитку креативної економіки перевищували темпи зростання світової економіки загалом.

Креативні індустрії відіграють важливу роль у міжнародній торгівлі, забезпечуючи близько 3% світового експорту товарів і послуг. Попри глобальні виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, уже у 2020–2021 роках у низці країн спостерігалось відновлення креативної економіки, що підтверджує її адаптивність і стійкість. У зв'язку з цим міжнародні

організації, зокрема ООН, розглядають креативну економіку як один із інструментів сталого економічного розвитку.

Креативна економіка товарів. Креативна економіка товарів охоплює широкий спектр продукції, що поєднує культурну цінність, творчий зміст і ринкову форму реалізації. За міжнародними класифікаціями, до цього сегмента належить понад 230 найменувань товарів, які умовно об'єднуються у кілька ключових груп. Серед них – аудіовізуальні засоби, мультимедійна фотографія, вироби ручної праці та дизайну, ювелірні вироби, предмети декору, образотворче мистецтво, книги та видавнича продукція.

Окреме місце в структурі креативних товарів займають мода, архітектура та ремісничі вироби, які поєднують традиційні культурні практики з сучасними ринковими механізмами. Такі товари часто мають високу символічну та емоційну цінність, що дозволяє їм формувати додану вартість, не пропорційну витратам матеріальних ресурсів.

Важливою характеристикою креативних товарів є їхня тісна залежність від авторського права, брендингу та репутаційного капіталу. Економічна ефективність цього сегмента значною мірою визначається здатністю трансформувати творчі ідеї у комерційно життєздатні продукти, інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості.

Креативна економіка послуг. Креативні послуги становлять динамічний сегмент креативної економіки, у якому додана вартість формується переважно за рахунок знань, інтелектуальної праці та інноваційної діяльності. До цього сегмента належать дослідження та розробки, програмне забезпечення, аудіовізуальні послуги, інформаційні сервіси, реклама, дизайн, архітектура, а також послуги у сфері культури, відпочинку та збереження спадщини.

Особливістю креативних послуг є їхня масштабованість і глобальна орієнтація: значна частина таких послуг може надаватися дистанційно, що знижує бар'єри входу на міжнародні ринки. Це робить креативні послуги важливим чинником інтеграції національних економік у світову економіку, особливо для країн із обмеженими матеріальними ресурсами.

Креативні послуги також відіграють ключову роль у трансформації традиційних секторів економіки, підвищуючи їхню конкурентоспроможність через цифровізацію, маркетинг, інноваційні бізнес-моделі та розвиток нематеріальних активів. У цьому контексті саме сектор креативних послуг дедалі частіше розглядається як один із драйверів сучасного економічного зростання, орієнтованого на знання та інновації.

Тенденції креативної економіки.

Динаміка експорту креативних індустрій у період 2010–2022 років демонструє стійку довгострокову тенденцію до зростання, що підтверджує зростаючу роль цього сектору в глобальній економіці. Як свідчать представлені дані, експорт креативних послуг зростав значно швидшими темпами, ніж експорт креативних товарів, що відображає структурний зсув у бік нематеріальних форм створення доданої вартості.

Експорт креативних послуг збільшився з приблизно 500 млрд дол. США у 2010 році до понад 1,3 трлн дол. США у 2022 році. Така динаміка вказує на зростаючий попит на знаннєсмі, інтелектуальні та цифрові продукти, зокрема програмне забезпечення, аудіовізуальні послуги, дизайн, рекламу та інші види креативної діяльності, які можуть масштабуватися без пропорційного зростання матеріальних витрат.

Експорт креативних товарів також демонструє позитивну динаміку, хоча з більш помірними темпами зростання. Після відносної стабілізації у середині 2010-х років і короткострокового спаду у період пандемії COVID-19 у 2020 році, експорт креативних товарів швидко відновився, досягнувши у 2022 році рівня понад 700 млрд дол. США. Це свідчить про високу адаптивність креативних індустрій до глобальних шоків та їхню здатність до відновлення.

Особливо показовим є те, що пандемія COVID-19 не призвела до довготривалого спаду експорту креативних послуг. Навпаки, після короткої фази уповільнення спостерігається прискорення зростання, що підкреслює стійкість креативної економіки в умовах обмежень фізичної мобільності та зростання ролі цифрових каналів взаємодії. Загалом, наведена динаміка підтверджує, що креативні індустрії стають важливим чинником сучасного економічного зростання, орієнтованого на знання, інновації та нематеріальні активи.

Експорт креативних товарів. Структура експорту креативних товарів за товарними групами свідчить про значну диференціацію джерел формування доданої вартості в межах креативної економіки. Представлені дані демонструють довгострокове зростання загального обсягу експорту креативних товарів із початку 2000-х років, із періодичними коливаннями, зумовленими глобальними економічними циклами та зовнішніми шоками.

Найбільшу частку в експорті креативних товарів стабільно займають вироби ремесел і дизайну. Ця група формує основний обсяг експортних надходжень і демонструє стійке зростання протягом усього періоду спостереження. Висока частка цього сегмента пояснюється поєднанням культурної унікальності, масштабованості виробництва та відносно стабільного попиту на міжнародних ринках.

Важливу роль у структурі експорту відіграють також програмне забезпечення, відеоігри та записані медіа, які демонструють зростаючу динаміку, особливо в останні роки. Розвиток цифрових технологій та зростання глобального попиту на цифровий контент сприяють посиленню позицій цього сегмента, який характеризується високою часткою нематеріальної доданої вартості та нижчою залежністю від фізичної логістики.

Меншою, але стабільною залишається частка експорту музики, виконавського та візуального мистецтва, а також книжкової та видавничої продукції. Ці сегменти зберігають значний культурний і символічний потенціал, проте їхній економічний масштаб обмежується специфікою споживання та ринкової ніші.

Загалом структура експорту креативних товарів свідчить про поступовий зсув у бік більш технологічних і знаннєємних сегментів, що відображає трансформацію креативної економіки у напрямі поєднання культурних ресурсів із цифровими технологіями та глобальними ринками.

Експорт креативних послуг. Динаміка експорту креативних послуг у період 2010–2022 років свідчить про суттєве зростання ролі цього сегмента у глобальній креативній економіці. Загальний обсяг експорту креативних послуг демонструє стійку висхідну траєкторію, що відображає структурний перехід світової економіки до знаннєємних і нематеріальних форм створення доданої вартості.

Ключовими компонентами експорту креативних послуг є програмне забезпечення та послуги у сфері досліджень і розробок. Саме ці напрями формують основну частину експортних надходжень і характеризуються найвищими темпами зростання. Зростання попиту на програмні

продукти, цифрові рішення та інноваційні розробки сприяє розширенню цього сегмента, який відзначається високою масштабованістю та низькою залежністю від фізичної інфраструктури.

Вагомий внесок у структуру експорту креативних послуг забезпечують також послуги у сфері реклами, маркетингових досліджень і архітектури. Ці види діяльності відіграють важливу роль у підтримці конкурентоспроможності інших секторів економіки, оскільки сприяють просуванню товарів і брендів, формуванню ринкових стратегій та розвитку міського середовища.

Меншу, проте стабільну частку в експорті креативних послуг займають аудіовізуальні, інформаційні, а також культурні, рекреаційні та спадщинні послуги. Хоча їхній економічний масштаб поступається цифровим сегментам, вони зберігають значну культурну цінність і відіграють важливу роль у диверсифікації креативної економіки.

Загалом структура експорту креативних послуг свідчить про зростання значущості цифрових і наукоємних напрямів, що підтверджує потенціал креативної економіки як одного з драйверів сучасного економічного зростання, орієнтованого на інновації, людський капітал і знання.

5. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В ЕПОХУ КРЕАТИВНОСТІ ТА ПОСЛУГ. “ЗРІЛИЙ” РІСТ.

Концепція «зрілого зростання» пов’язана з роботою Fully Grown: Why a Stagnant Economy Is a Sign of Success, автором якої є Dietrich Vollrath, професор економіки Університету Х’юстона. У цій праці аналізується уповільнення темпів економічного зростання в США впродовж останніх десятиліть і пропонується нетрадиційне трактування цього явища.

На відміну від підходів, які розглядають сповільнення зростання як ознаку економічних проблем або структурної кризи, концепція зрілого зростання інтерпретує його як результат досягнення високого рівня добробуту та економічної ефективності. Згідно з цією логікою, уповільнення темпів зростання є природним наслідком успіху: у зрілих економіках значна частина базових потреб населення вже задоволена, демографічне зростання сповільнюється, а можливості для швидкого нарощування продуктивності за рахунок простого накопичення капіталу вичерпуються.

Воллрат підкреслює, що ключовими факторами зниження темпів зростання виступають структурні зміни, зокрема старіння населення, зростання тривалості життя, підвищення рівня освіти та зміна структури попиту в бік послуг із високою якісною, але нижчою вимірюваною продуктивністю. У таких умовах економіка переходить від екстенсивного зростання до фази стабілізації, де основний акцент зміщується з кількісного нарощування виробництва на якість життя та нематеріальні аспекти добробуту.

У контексті аналізу економічного зростання ця концепція має важливе аналітичне значення, оскільки дозволяє переосмислити традиційні уявлення про стагнацію. Вона створює теоретичне підґрунтя для розуміння того, що в умовах зрілої економіки ключовими драйверами розвитку стають не обсяги виробництва, а інновації, людський капітал і креативні індустрії, які формують нові джерела доданої вартості без необхідності прискорення темпів зростання ВВП.

У міру зростання економічного добробуту змінюється структура споживання домогосподарств. Частка витрат на матеріальні товари поступово зменшується, тоді як попит на

послуги зростає. Це є закономірним процесом для успішних і зрілих економік, у яких базові потреби населення – харчування, житло, побутові товари – здебільшого вже задоволені. За таких умов споживання дедалі більше орієнтується на нематеріальні блага, зокрема освіту, медичні послуги, подорожі, культуру та дозвілля.

Перехід до економіки, орієнтованої на послуги, має важливі наслідки для динаміки продуктивності праці. На відміну від промислового виробництва, де автоматизація та технологічні інновації дозволяють суттєво підвищувати випуск продукції на одиницю праці, у багатьох сферах послуг можливості підвищення продуктивності є обмеженими. Такі види діяльності, як освіта чи охорона здоров'я, значною мірою залежать від безпосередньої участі людини, що унеможливорює істотне прискорення процесів без втрати якості.

Ця структурна особливість пояснюється дією відомого економічного механізму, згідно з яким у секторах із повільним зростанням продуктивності витрати з часом зростають швидше, ніж у високопродуктивних галузях. У результаті ресурси економіки поступово перерозподіляються на користь сектору послуг, що знижує середні темпи зростання продуктивності в економіці загалом.

Таким чином, домінування сектору послуг не є ознакою економічного занепаду, а відображає природний етап еволюції розвинених суспільств. У таких умовах ключовим критерієм розвитку стає не обсяг вироблених товарів, а якість життя, доступ до послуг і нематеріальних форм добробуту, що безпосередньо пов'язує економіку послуг із концепціями зрілого зростання та креативної економіки.